

лена думка, що викладання у школі бухгалтерії дає можливість затвердити професію бухгалтера в суспільстві як елітарну, місія якої – задоволення інформаційних потреб з метою прийняття ділових рішень.

Ще одним напрямом удосконалення науково-дослідної компоненти є активізація міждисциплінарних зв'язків обліково-аналітичного блоку, а саме – розгляд обліково-аналітичних категорій як базових для інших економічних дисциплін, дослідження методологічних засад більш чіткого визначення понятійного апарату, а також взаємозв'язків між категоріями різних навчальних блоків різних за спеціалізацією кафедр.

Проведене дослідження дає змогу сформулювати наступні висновки. Науково-дослідна компонента є важливою складовою сучасного процесу підготовки фахівців з бухгалтерського обліку, економічного аналізу і аудиту у класичних університетах, зміст якої включає специфічні методики та організаційні засади формування і розвитку у студентів навичок науково-дослідної діяльності для сприяння їх професійному становленню і зростанню. По-друге, розвиток науково-дослідної компоненти на сучасному етапі організації навчального процесу знаходиться під впливом головним чином стандартизації бухгалтерського обліку та бухгалтерської освіти в усьому світі, підвищення вимог до практичного досвіду, необхідності забезпечення постійного професійного розвитку та професійної компетенції, що дає можливість сформулювати такі якісні характеристики науково-дослідної компоненти, як цілеспрямованість, поетапність, доступність, вимогливість, керованість. По-третє, науково-дослідна компонента активно впливає на весь процес підготовки фахівців з обліку, економічного аналізу та аудиту, сприяючи підвищенню його якості та зростанню ефективності. Тому на сучасному етапі

підготовки бакалаврів та магістрів з обліку та аудиту в класичних університетах необхідно розробити комплексну освітню програму з включенням розділу довузівської підготовки з бухгалтерії у середній школі. Також, актуальним напрямом подальшого дослідження науково-дослідної компоненти є дослідження та удосконалення механізму її впливу на підвищення статусу класичного університету, створення університетської творчої кооперації праці випускників-обліковців, а також участь у розробці та впровадженні національного освітнього стандарту для бухгалтерів.

1. Бек У. Что такое глобализация?: Пер. с нем. – М., 2001.
2. Булгаков С.Н. История экономических учений. – М., 1911.
3. Важливість освіти бухгалтерів. // Школа професійного бухгалтера, 2004 – № 9 (33).
4. Гельман В. Европейский форум бухгалтеров // Приложение к журналу "Бухгалтерский учет". – 2001. – № 5. Глобализация: многостороннее измерение / За ред. В. Михайлова, В. Буянова. – М., 2004.
6. Голов С. XXV11 конгрес Європейської асоціації бухгалтерів // Школа професійного бухгалтера. – 2004. – № 9 (33).
7. Международные стандарты аудита. Кодекс этики международной федерации бухгалтеров. Пер. с англ. / Ред. К.В. Алтухов и др. – М.; К.: International Federation of Accountants, 2005.
8. Міжнародний освітній стандарт 8 "Вимоги щодо компетентності для професіоналів з аудиту". // Школа професійного бухгалтера, 2007 – № 4 (76).
9. Міжнародні стандарти фінансової звітності 2004 / Пер. з англ. за редакцією С.Ф. Голова. – К., 2005. – Ч.1.
10. Пляйс Я. Об адаптации сферы образования и науки транзитного общества к процессам глобализации // Вестник Финансовой академии. – 2005. – № 1 (33).
11. Погляд випускників ірландських середніх шкіл на діяльність бухгалтера та бухгалтерську професію. За матеріалами XXVII Конгресу Європейської асоціації бухгалтерів. // Школа професійного бухгалтера. – 2004. – № 9 (33).
12. Салим Хан. Модернізація економічного образования в условиях глобальной экономики // Вестник Финансовой академии. – 2005. – № 1 (33).
13. Стратегія застосування Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) в Україні // www.minfin.gov.ua
14. Федерация професійних бухгалтерів і аудиторів України (ФПБАУ) // Школа професійного бухгалтера, 2007 – № 2 (74).
15. www.gla.ac.uk/studying/international. 16. www.soton.ac.uk/international

Надійшла до редколегії 10.11.07

Н. Ковтун, докт. екон. наук, проф.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ ТА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: СПІВВІДНОШЕННЯ ОСНОВНИХ ПОНЯТЬ ТА КАТЕГОРІЙ

У статті розглянуті теоретичні засади інвестиційного процесу та інвестиційної діяльності з точки зору акцентування уваги на сутності та співвідношенні основних понять і категорій, що характеризують інвестиційний процес та діяльність суб'єктів інвестування.

In work there are the considered theoretical bases of investment process and investment activity from the point of view accenting of attention on essence and correlation of basic concepts and categories, which characterize an investment process and activity of subjects of investing.

На сьогодні немає ще однозначного трактування основних термінів, що використовуються в інвестиційній сфері, як в зарубіжній, так і у вітчизняній літературі. Одним з невирішених питань є відсутність узгодженості думок авторів щодо визначення понять інвестиції, інвестиційний процес, інвестиційна діяльність, інвестування, фінансування. Це пов'язано з тим, що автори розглядають інвестиційну сферу без урахування її складності та структурної неоднорідності, що призводить до одностороннього трактування основних понять, що пов'язані з інвестуванням.

Аналіз наукових публікацій свідчить, що дослідженню проблем інвестиційного процесу та інвестиційної діяльності присвячено багато робіт зарубіжних і вітчизняних вчених-економістів та практиків: Бірмана Г., Шмітта С., І.А. Бланка, Гітмана Л.Дж., Джонка М.Д., М.А. Лімітовського, Т.В. Майорової, А.В. Мертенса, А.А. Пересади, Френка Фабозці, Уільяма Шарпа [1–9] та багато інших. Проте окремі теоретичні та методологічні питання вивчення інвестиційного процесу та інвестиційної діяльності досліджені недостатньо. Мета дослідження полягає у висвітленні суті категорій "інвести-

ції", "інвестування", "інвестиційний процес", "інвестиційна діяльність" і на основі аналізу основних складових інвестиційного процесу та інвестиційної діяльності обґрунтувати доцільність їх використання залежно від рівня функціонування інвестиційної системи.

Термін "інвестиції" походить від англійського слова "to invest", що означає "вкласти". У Великому економічному словнику інвестиції визначаються як сукупні витрати, реалізовані у формі довгострокових вкладень капіталу у промисловість, сільське господарство, транспорт та інші галузі господарства [10, с. 156]. У Міжнародних стандартах обліку та аудиту інвестиції – це частина активу, що необхідна підприємству для накопичення багатства (капіталу) шляхом вкладення коштів, амортизації капіталу та отримання інших вигод інвестором, подібних доходам від торговельних відносин [11].

В широкому розумінні інвестувати – це "розлучитися з грошима, аби отримати більшу їх суму в майбутньому" [9, с. 1], тобто вкласти капітал з метою його подальшого збільшення за умов, що приріст капіталу буде достатнім для того, щоб компенсувати інвесторові відмову від користування наявними ресурсами для спожи-

вання в поточному періоді, винагородити його за ризик, відшкодувати майбутні збитки від інфляції. "При цьому нерідко вказують на відмінність між інвестиціями та заощадженнями (savings)": заощадження визначається як "відкладене споживання", а поняття інвестування "звужують до реального інвестування", яке збільшить продукт в майбутньому [9, с. 1].

На наш погляд, за такого визначення поняття "заощадження" його зміст буде ширшим за "інвестиції", оскільки не всі заощадження спрямовують на капіталізацію з метою отримання вигоди в майбутньому. Таким чином, інвестиційні ресурси – це заощадження, що можуть бути використані і використовуються для здійснення інвестиційного процесу. Тобто це довгострокове ефективне вкладення коштів в об'єкти інвестування, звідки, на наш погляд, можна зробити висновок, що поняття "інвестиції" слід розглядати як елемент ринку капіталів.

Б. Карлоф зводить зміст інвестицій до "здійснення будь-яких економічних проектів з розрахунком отримати доходи у майбутньому". На його думку інвестиції "традиційно асоціюються з придбанням матеріальних об'єктів, призначених для створення протягом тривалого часу певних благ" [12, с. 246]. К.Р. Макконелл і С.Л. Брю під інвестиціями розуміють витрати на виробництво, накопичення засобів виробництва і збільшення матеріальних запасів [13, с. 388]. О.Д. Василик розглядає інвестиції як довгострокові вкладення капіталу з метою створення нових і модернізації діючих підприємств, освоєння новітніх технологій і нової техніки, збільшення виробництва й одержання прибутку [14, с. 386]. Л.М. Павлова характеризує інвестиції як процес використання сукупних матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, спрямованих на збільшення капіталу, розширення, модернізацію і технічне переозброєння виробництва [15, с. 126].

Водночас, згідно Закону України "Про інвестиційну діяльність" інвестиції визначено як "...всі види майнових і інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої утворюється прибуток (доход) або досягається соціальний ефект" [16]. Таке трактування інвестицій, на нашу думку, не повною мірою відповідає визначенню інвестиційного процесу як процесу, який пов'язаний із вкладанням ресурсів (грошових, майнових, фінансових та інтелектуальних цінностей) з метою одержання вигоди в майбутньому. Якщо розглядати визначення інвестицій відповідно до Закону України, тоді, на нашу думку, слід звернути увагу на подвійність вихідних параметрів: прибуток та соціальний ефект. У цьому і полягає основна розбіжність із зарубіжним підходом до визначення інвестицій, де соціальний ефект не відокремлено. Зокрема, Д.М. Черваньов і Л.І. Нейкова наголошують, що "інвестиції як економічна категорія відображають відносини, пов'язані з довгостроковим авансуванням грошових, майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької діяльності, в їхні основні та оборотні фонди, а також у науково-технічний розвиток, якісне вдосконалення виробничої бази та освоєння випуску нових видів продукції від моменту авансування до реального відшкодування й одержання прибутку або соціального ефекту" [17, с. 130]. Слід зазначити, що Пересада А.А. вважає досягнення соціального ефекту дещо неточним визначенням результату інвестиційної діяльності [7, с. 11]. Такі погляди поділяє і Т.В. Дорошенко. На думку автора, "...визначення досягнення соціального ефекту як мети інвестиційної діяльності суперечить сутності інвестицій як економічної категорії... Інвестиція може викликати як позитивний, так і негативний соціальний ефект, але при

цьому вона залишається інвестицією" [18, с. 116]. З точки зору політичної економії, "соціальний напрям не становив цілісне економічне учення і був спрямований, в першу чергу, на вирішення практичних проблем". [19, с. 478]. На нашу ж думку, соціальний ефект є результатом інвестиційної діяльності, оскільки його можна розглядати як непрямий доход, який опосередковано може виражатися в прибутку. Тому, на наш погляд, визначення інвестицій в Законі не є коректним, оскільки не відображає основну мету інвестиційного процесу – отримання прибутку.

Гітман Лоренс та Джонк Майкл дають більш абстрактне визначення терміну інвестицій, під якими вони розуміють такий спосіб розміщення капіталу, який повинен забезпечити збереження або зростання вартості капіталу і (або) принести додатну величину доходу [3, с. 10]. Втім вони вважають інвестицією будь-який спосіб розміщення грошей чи будь-який об'єкт для розміщення грошей у сподіванні на збереження або збільшення їхньої вартості. Тобто, визначаючи інвестиції, вони пов'язують їх здебільшого із захистом від інфляції.

Зазначимо, що процес інвестування коштів дійсно пов'язаний не тільки з отриманням доходу, а й з необхідністю захисту коштів від знецінення. Однак, на наш погляд, це передумова інвестиційної діяльності, а ось отримання прибутку – це результат інвестування. Тому вкладання коштів, з точки зору чистої вартості грошей, не завжди приносить додатковий доход, і це особливо стосується індивідуальних інвесторів. На нашу думку, визначення інвестицій повинно враховувати і цю особливість.

Порівнюючи визначення поняття інвестицій у різних авторів, необхідно звернути увагу і на макроекономічний аспект інвестиційної діяльності. В макроекономіці "інвестиції" – це частина витрат, яка складається з витрат на нові засоби виробництва, інвестування в житло і приріст товарних запасів, тобто інвестиції – це частина ВВП, яка не була спожита в поточному періоді, а забезпечила приріст капіталу в економіці" [6, с. 3]. Втім мікроекономічний підхід розглядає інвестиції як "процес утворення нового капіталу (включаючи як засоби виробництва, так і людський капітал)" [11, с. 3]. У фінансовій теорії інвестиції розглядаються як "придбання реальних або фінансових активів... метою якого є отримання майбутніх вигод". Інакше кажучи, "інвестиції – це обмін визначеної поточної вартості на можливо невизначену майбутню вартість" [14 с. 4]. На наш погляд, фінансовий підхід більш відповідає сучасній економічній думці і меті функціонування економіки. Узагальнюючи наведене вище, ми дійшли певного висновку щодо поняття інвестування і фінансування.

Інвестуванням, на нашу думку, є використання (грошового) капіталу для підприємницьких цілей, тобто використання грошей з метою одержання прибутку. При конкретному розгляді поняття "інвестування" варто розрізнити інвестиції в матеріальні цінності (земельні ділянки, будинки, устаткування, системи управління, автомобілі, закупівлю сировини і матеріалів), фінансові інвестиції (придбання пайової участі в інших осіб чи підприємств, придбання боргових цінних паперів), причому різні види інвестицій в матеріальні активи можуть здійснюватися одночасно і в повному обсязі, а фінансові інвестиції можуть здійснюватися замість інвестицій у матеріальні цінності (наприклад, якщо підприємство замість розширення власних потужностей купує пайову участь в іншому підприємстві, що вже існує).

Під фінансуванням ми розуміємо всі заходи, пов'язані з одержанням і поверненням (грошового) капіталу, тобто насамперед:

- одержання капіталу (від особи, що надає капітал, або в результаті власної підприємницької діяльності);

- повернення капіталу (насамперед виплати заборгованості по позиковому капіталу, але також і виплати власним вкладникам);

- перетворення негрошового майна в (необхідне для цілей фінансування) грошове майно;

- перерозподіл в активі балансу (наприклад, перетворення позикового капіталу у власний і навпаки).

Інвестування і фінансування зазвичай тісно взаємопов'язані: інвестування (використання капіталу) неможливе без відповідного фінансування (одержання капіталу), і навпаки, одержання капіталу (фінансування) не має сенсу без подальшого вигідного його застосування (інвестування). Однак бувають випадки, коли вони не ідентичні один одному, наприклад, при перефінансуванні (коли відбувається зміна в попередньому фінансуванні, наприклад, шляхом заміни поточного кредитного фінансування залученням нового власного капіталу) і при змінах в інвестиційній програмі (коли фінансові кошти, передбачені для фінансування одного проекту, залучаються для фінансування іншого проекту).

Отже, на нашу думку, інвестиції можна трактувати як довгострокові вкладання коштів в різні види економічної діяльності з метою отримання вигоди, під якою розуміють як економічний, тобто в грошовій формі, так і соціальний, тобто не в грошовій формі, ефект. Таке трактування інвестицій є універсальним і спрощує розуміння самого терміну, оскільки вигоду можна розглядати і як захист від ризику, і як отримання прибутку, і як соціальний ефект.

Стосовно термінів "інвестиційна діяльність" та "інвестиційний процес", то у літературі також немає однозначної думки щодо визначення цих категорій. В зарубіжній літературі зустрічаються декілька визначень інвестиційного процесу. У. Шарп, Г. Александер і Дж. Бейлі пишуть: "поняття інвестиційного процесу (investment process) пов'язано з тим, яким чином інвестор приймає рішення при виборі цінних паперів, обсягів та термінів вкладання"; цей процес складається з основних п'яти етапів [9, с. 1, 10]:

- Вибір інвестиційної політики.
- Аналіз ринку цінних паперів.
- Формування портфеля цінних паперів.
- Перегляд портфеля цінних паперів.
- Оцінка ефективності портфеля цінних паперів.

Таким чином, У. Шарп, Г. Александер і Дж. Бейлі пов'язують інвестиційний процес тільки з фінансовими інвестиціями, а прямі інвестиції вони розглядають як атрибут "примітивної економіки" [9, с. 1]. Хоча фінансові інвестиції переважають у сучасних економіках, однак високий розвиток останніх "в значній мірі сприяє росту реальних інвестицій, тому ці дві форми доповнюють одна одну, а не конкурують між собою" [9, с. 1].

Однак, на наш погляд, така постановка питання суперечить самій меті інвестиційної діяльності, яку можна визначити як спрямування вільних ресурсів для забезпечення процесу розширеного відтворення і підвищення ефективності функціонування економіки в цілому. Це в значній мірі залежить від ефективності процесу виробництва, без якого неможливе існування вільних ресурсів й, отже, існування ринку капіталів.

Водночас, Лоренс Гітман і Майкл Джонс зводять інвестиційний процес до звичайного "механізму зведення разом тих, хто пропонує гроші... з тими, хто пред'являє попит" [3, с. 15]. На нашу думку, таке трактування інвестиційного процесу є дуже спрощеним і не розкриває його макроекономічної сутності.

У вітчизняній літературі інвестиційний процес або пов'язують з діяльністю інституційних інвесторів, складовими якого є [6, с. 367–368]:

- "формування інвестиційної стратегії на основі цілей та обмежень діяльності організацій, а також тих можливостей, які надає ринок;

- аналіз інвестицій, під яким розуміють аналіз ринку в цілому, його сегментів, окремих цінних паперів;

- формування інвестиційного портфеля;

- управління портфелем;

- оцінювання ефективності інвестиційної діяльності", або ототожнюють інвестиційний процес з інвестиційною діяльністю: "Інвестиційну діяльність часто трактують як інвестиційний процес, стадіями якого є:

- ✓ мотивація інвестиційної діяльності;

- ✓ прогнозування та програмування інвестицій;

- ✓ обґрунтування доцільності інвестицій;

- ✓ страхування інвестицій;

- ✓ державне регулювання інвестиційного процесу;

- ✓ планування інвестицій;

- ✓ фінансування інвестиційного процесу;

- ✓ проектування та ціноутворення;

- ✓ забезпечення інвестицій матеріально-технічними ресурсами;

- ✓ освоєння інвестицій;

- ✓ підготовка до виробництва продукції;

- ✓ попередня здача в експлуатацію;

- ✓ кінцева здача в експлуатацію" [5, с. 13].

На наш погляд, перше визначення більш наближене до сутності інвестиційного процесу, однак воно стосується лише одного рівня системи – мікрорівня, та одного типу учасників – інституційних інвесторів, і залишає за межами інвестиційного ринку решту учасників (індивідуальних інвесторів – юридичних та фізичних осіб, державу, професіоналів ринку і деякі фінансові інститути). Другий підхід змішує не тільки процес ухвалення інвестиційного рішення з інвестиційною діяльністю та її результатами, а і рівні здійснення інвестування: мікрорівень і макрорівень.

З іншого боку, Пересада А.А. зводить трактування інвестиційного процесу до поняття інвестиційної діяльності, тобто зводить його до "...обґрунтування і реалізації інвестиційних проектів" [7, с. 30]. Таке визначення, на нашу думку, також дає однобічне уявлення про інвестиційний процес і фактично зводить його до інвестиційного проекту.

Не менш важливим є визначення поняття інвестиційної діяльності. Як й інші визначення понять, що пов'язані з інвестуванням, поняття "інвестиційна діяльність" не знайшло відповідного визначення в науковій літературі, крім Закону "Про інвестиційну діяльність". Інвестиційну діяльність зазвичай або ототожнюють з інвестиційним процесом [5, с. 13], або спрощують, або просто плутають ці поняття [7, с. 30–32]. Згідно із Законом "Про інвестиційну діяльність", інвестиційна діяльність – це послідовна сукупність дій її суб'єктів щодо здійснення інвестицій з метою одержання прибутку [16].

На нашу думку, для уточнення визначень "інвестиційний процес" та "інвестиційна діяльність" слід почати з дослідження співвідношення понять "діяльність" і "процес". Гегель і Фіхте під діяльністю розуміли єдність теорії і практики [20, с. 210–211]. У філософському розумінні – діяльність це форма активності, яка характеризує здатність людини чи пов'язаних з нею систем бути причиною змін у бутті [21, с. 163]. Таким чином, діяльність здійснює перманентну трансформацію суб'єктивного в об'єктивне і навпаки. Їй притаманні наступні риси:

- трансформація зовнішнього у внутрішнє;

- єдність опредметнення та розпредметнення певних смислів, що задають параметри її здійснення;
- для людської діяльності характерний вибір можливостей та прийняття рішень.

У свою чергу процес (від латинського *processus* – проходження, просування вперед) – це послідовна зміна предметів і явищ, що відбувається закономірним порядком [22, с. 470–471]. За словами Мочерного С.В.: "Поняття "процес" також визначається неоднозначно" [23 с. 149]. Можна знайти багато визначень цього поняття: "1) як хід будь-якого явища, послідовна зміна станів, стадій розвитку тощо; 2) як сукупність послідовних дій для досягнення будь-якого результату" [10, с. 534]. У філософському трактуванні процес – це "закономірна, послідовна зміна явища, його перехід в інше явище" [21, с. 393]. Мочерний С.В. робить висновок про те, що: "поняття "процес" конкретизує поняття "явище", відображає його зміну у часі, наявність певних етапів або стадій під час таких змін" [23 с. 149]. У словнику іншомовних слів процес – "последовательная смена состояний, тесная связь закономерной следующей друг за другом стадий развития, представляющих непрерывное единое движение" (виділено автором Н.В.) [22, с. 346].

Виходячи з цих визначень можна помітити, що процес завжди пов'язаний із закономірним розвитком. У свою чергу діяльності не завжди притаманна закономірність, оскільки вона може носити і неорганізований хаотичний характер. В обліково-статистичній практиці діяльність характеризується певною стандартизацією. Крім того, діяльність притаманні тільки окремому суб'єкту, якого можна охарактеризувати набором ознак і побудувати систему відповідних показників. Процес же може бути як результатом діяльності, так і бездіяльності, тобто діяльності з мінусом.

У статистичній практиці макрорівневих досліджень реалізація інвестиційного процесу розглядається через діяльність, яка характеризується набором показників. На рівні регіону, галузі, країни статистика вивчає процеси через агрегацію мікрорівневої інформації, коли суб'єкт діяльності знеособлений. Тому на цих рівнях результатом діяльності виступає процес з притаманними йому закономірностями розвитку (активний, пасивний, прискорений, уповільнений, рівномірний, тощо). Таким чином, інвестиційну діяльність й інвестиційний процес слід розглядати як дві сторони одного цілого, враховуючи особливості їх прояву і взаємозв'язку на різних рівнях.

Інвестиційна діяльність – це сукупність заходів та послідовних практичних дій з боку суб'єктів інвестування, що пов'язані з реалізацією інвестиційних намірів з метою отримання доходу. На рівні окремих суб'єктів інвестиційна діяльність реалізується через інвестиційний процес, який можна визначити як процес, пов'язаний із прийняттям рішень щодо вибору обсягів, форм, напрямів і термінів інвестування з метою ефективного вкладання ресурсів.

На макро- і мезо- рівні інвестиційний процес є результатом інвестиційної діяльності окремих суб'єктів її здійснення і тому його слід трактувати як сукупність послідовних дій суб'єктів інвестування, що призводять до змін інвестиційного середовища, спрямованих на досягнення певного рівня соціально-економічних показників. Таким чином, на мезо- і макро- рівнях інвестиційний процес реалізується через інвестиційну діяльність (рис. 1). Тому, на наш погляд, статистичне дослідження інвестування слід проводити з огляду на його багаторівневність та особливості формування мікро-, мезо- і макро- рівневого результату



Рис. 1. Аналітична модель формування інвестиційного процесу на макрорівні

Таким чином, поняття інвестиційного процесу та інвестиційної діяльності слід розглядати на трьох рівнях: на мікрорівні, мезорівні і на макрорівні. На мікрорівні та мезорівні (на рівні ринку) інвестиційний процес відображає інвестиційний намір, тобто процес формування інвестиційного рішення, а інвестиційна діяльність характеризується реалізацією цього інвестиційного рішення. Процес реалізації інвестиційного рішення пов'язаний з діяльністю конкретних учасників інвестування (суб'єктів інвестиційної діяльності) і характеризує мікрорівневі та мезорівневі процеси.

На макрорівні, якщо розглядати інвестиційний процес як систему, що має свої елементи та функції, то сукупна дія елементів системи та їх взаємодія утворює макроекономічний процес. Тому ми вважаємо, що в якості макроекономічної категорії краще використовувати поняття інвестиційного процесу, а не інвестиційної діяльності.

Тому на мікро- та мезо- рівнях доцільно використовувати два поняття: інвестиційний процес та інвестиційна діяльність. На макрорівні тільки одне – інвестиційний процес. Тобто інвестиційний процес та інвестиційна діяльність на мікрорівні утворює макро- і мезоекономічний інвестиційний процес. Такий підхід до визначення інвестиційного процесу та інвестиційної діяльності дає можливість виділити їхні складові та основні напрями статистичного дослідження. До основних складових інвестиційного процесу та інвестиційної діяльності слід включити:

- Учасників інвестиційного процесу та інвестиційної діяльності.
- Ресурси – джерела фінансування інвестиційної діяльності та інвестиційні інструменти.
- Процеси – взаємодія учасників та інструментів.

1. Бирман Г. Шмидт С. Капиталовложения: Экономический анализ инвестиционных проектов / Пер. с англ. Под ред. Л.П. Белых. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 631 с. 2. Бланк И.А. Инвестиционный менеджмент. – К.: МП "Итем" ЛТД, 1995. – 447 с. 3. Гитман Л.Дж., Джонк М.Д. Основы инвестирования. Пер. с англ. – М.: Дело, 1999. – 1008 с. 4. Литовский М.А. Инвестиции на развивающихся рынках. – М.: ООО Издательско-Консалтинговая Компания "ДеКА", 2002. – 484 с. 5. Майорова Т.В. Инвестиційна діяльність: Навчальний посібник. – К.: "Центр навчальної літератури", 2004. – 376 с. 6. Мертенс А.В. Инвестиции: Курс лекций по современной финансовой теории. – К.: Киевское инвестиционное агентство, 1997. – XVI, 416 с. 7. Пересада А.А. Управління інвестиційним процесом. – К.: Лібра, 2002. – 472 с. 8. Фабоцци Ф. Управление инвестициями: Пер. с англ. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 932 с. 9. Шарп У., Александер Г., Бейли Дж. Инвестиции: Пер. с англ. – М.: ИНФРА-М, 1998. – XII, 1028 с. 10. Большой экономический словарь / Под ред. А.Н. Азриляна. – М.: Фонд "Правовая культура", 1994. – 528 с. 11. Международные стандарты учета и аудита: Сборник с комментариями. Вып. 3: Международные стандарты учета / Составитель М.М. Рапопорт – М.: Фирма "Аудит-тренинг", 1992. – 736 с. 12. Карлоф Б. Деловая стратегия. Концепция, содержание, символы: Пер. с англ. –

М.: Экономика, 1992. – 367 с. 13. Макконелл К.Р., Брю С.Л. Экономикс: Принципы, проблемы и политика: В 2-х т.: Пер. с англ. 11-го изд. – М.: Республика, 1992. – Т.1. – 400 с. 14. Василук О.Д. Теорія фінансів: Підручник. – К.: НІОС, 2000. – 416 с. 15. Павлова Л.Н. Финансовый менеджмент. Управление денежным оборотом предприятия: Учебник для вузов. – М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1995. – 400 с. 16. Закон України "Про інвестиційну діяльність" від 18 вересня 1991 р. № 1560–XII // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1991, № 47, ст. 646. 17. Черваньов Д.М., Нейкова Л.І. Менеджмент інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств України. – К.: Т-во "Знання", КОО, 1999. – 514 с. 18. Дорошенко Т.В. Сутність інвестицій як економічної категорії // Фінанси України. – 2000. – № 11. – С. 114–117. 19. Історія економічних учень: Підр. / За ред. В.Д. Базилевича. – К.: Знання, 2004. – 1300 с. 20. Гегель. Наука логіки. – М.: Мысль, 1971. Т. 2. – С. 210–211. 21. Філософський енциклопедичний словник / Сост. В.І. Шинкарук та ін. – К.: Абрис, 2002. – 742 с. 22. Словарь иностранных слов / Сост.: Лехин М.В., Кошкина С.М., Петров Ф.Н. и др. – М.: Изд-во иностранных и научных словарей, 1960. – 778 с. 23. Мочерний С.В. Методологія економічного дослідження. – Львів: Світ, 2001. – 416 с.

Надійшла до редколегії 10.11.07

Н. Дорош, докт. екон. наук, проф.

СТРАХУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ АУДИТОРІВ

У статті розкрито позитивний досвід страхування аудиторської діяльності в різних країнах та шляхи його використання в Україні. Необхідність страхування розглядається як результат зростання в багатьох країнах судових розглядів щодо відповідальності аудиторів. Пропонується запровадження в Україні адекватного страхування професійної відповідальності аудиторів щодо якості наданих послуг. У статті висвітлюються також особливості укладання договору страхування професійної відповідальності аудиторів.

This article is devoted to positive experience insurance of auditing in different countries and how it to use in Ukraine. Insurance rates have risen considerably as a result of increasing litigation in many countries, professional liability insurance is still available for all CPAs. It is essential for a CPA firm in Ukraine to have adequate insurance protection in the event of lawsuit about performing quality audit. This article is described all the particulars of a insurance's agreement.

Формування в Україні ринкової економіки, розбудова її інфраструктури, створення дієвих механізмів господарювання для усіх суб'єктів ринку передбачає необхідність функціонування страхової діяльності, пошуку адекватних новим умовам методів захисту та відшкодування втрат як фізичним, так і юридичним особам.

Законом України "Про страхування" від 07.03.96 р. № – 85/96 – ВР страхування визначено як вид цивільно-правових відносин з приводу захисту майнових інтересів громадян і юридичних осіб у випадку настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати громадянами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій).

Як економічна категорія, страхування визначає систему економічних відносин, яка включає сукупність форм і методів формування цільових фондів коштів та їх використання на відшкодування збитків за різними попередбачуваними несприятливими явищами (ризиками).

Законом України "Про страхування" від 7 березня 1996 року встановлено види обов'язкового страхування, серед яких не зазначено страхування аудиторської діяльності. Законом України "Про аудиторську діяльність" від 22 квітня 1993 року також не передбачає обов'язкове страхування ризиків аудиторської перевірки.

Розробкою питань організації та методології аудиту займаються такі відомі вчені як М.Т. Білуха, Ф.Ф. Бутинець, С.Я. Зубілевич, О.А. Петрик, В.С. Рудницький, В.Я. Савченко, Б.Ф. Усач, В.О. Шевчук та інші. Але саме проблемам страхування професійної відповідальності аудиторів в Україні не приділена належна увага і вони потребують більш поглибленого вивчення та запровадження в практику.

Оскільки відповідальність аудиторів за якість аудиторських послуг достатньо висока, виникає проблема страхування аудиторського ризику. У більшості країн із розвинутою ринковою економікою і сформованим ринком аудиторських послуг аудиторська діяльність підля-

гає обов'язковому страхуванню. У розвинених країнах аудиторські фірми витрачають до 10% прибутку на страхування аудиторських ризиків [6, с. 73].

У Швеції аудитори та аудиторські організації відповідно до Закону Швеції "Про аудиторську діяльність" від 18 травня 1995 р. та Постанови Уряду "Про аудиторів" від 1 червня 1995 р. повинні укласти угоду про страхування або залишати в спеціальному державному органі (Комісії з аудиторської діяльності) заставу під відшкодування збитків, які можуть понести аудитор чи аудиторська організація в своїй професійній діяльності [5, с. 80]. У Німеччині відповідно до Аудиторського статуту від 5 листопада 1975 р. аудитор також повинен укласти страхову угоду на випадок, якщо йому доведеться нести матеріальну відповідальність за здійснену помилку.

У Франції існує Комісія зі страхування. До її складу входять лише комісари з рахунків та члени або представники Національної ради або Регіональних рад аудиторів. Голова Комісії призначається Національною радою терміном на два роки. Крім того Кодексом професійної етики від 12 серпня 1969 р. у Франції також передбачена обов'язкова сплата членських внесків, окремою складовою яких є фіксована сума страховки для всіх членів Регіональних компаній. Внески надходять у Регіональні ради і передаються в Національну раду та компанію комісарів з рахунків. До складу членських внесків, окрім фіксованої суми страховки, входить фіксована сума, яка встановлюється Національною радою, та встановлений Регіональною радою відсоток від річного доходу аудиторської фірми чи одержаного гонорару комісара з рахунків. За несплату членських внесків протягом двох років член Регіональної компанії вважається виключеним і відповідно втрачає право займатися аудиторською діяльністю [4].

В Іспанії аудитори відповідають особисто та солідарно перед організаціями, в яких проводять аудит, а також третіми особами за шкоду, заподіяну при виконанні своїх обов'язків. Якщо шкоду заподіяно аудитором, який працює в аудиторській фірмі, то відповідає як аудитор,